

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE SOCIALE ȘI ALE EDUCAȚIEI

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 378.091(043.2)

BUTNARI Nadejda

**REPERE TEORETICE ȘI METODOLOGICE
DE DEZVOLTARE A INTELIGENȚEI SPIRITUALE
LA CADRELE DIDACTICE UNIVERSITARE**

REZUMAT

531.01 - Teoria generală a educației

Autor:

Butnari Nadejda

Conducător științific:

Bîrnaz Nina, dr. în pedagogie,
conf. univ.

Comisia de îndrumare:

Dandara Otilia, dr. hab. în pedagogie, prof. univ.
Goraș-Postică Viorica, dr. hab. în pedagogie,
prof. univ.
Șevciuc Maia, dr. în pedagogie, prof. univ.

CHIȘINĂU, 2022

**Teza a fost elaborată în cadrul Școlii doctorale Științe Sociale și ale Educației,
Universitatea de Stat din Moldova**

Comisia de DOCTORAT:

1. **Dandara Otilia**, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova - președinte
2. **Bîrnaz Nina**, doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova - conducător științific
3. **Goraș-Postică Viorica**, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova - referent oficial
4. **Cojocaru-Borozan Maia**, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Tiraspol - referent oficial
5. **Cojocariu Venera-Mihaela**, doctor în științele educației, profesor universitar, Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, România - referent oficial
6. **Darii Ludmila**, doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova - secretar

Susținerea va avea loc la 07 septembrie 2022, ora 10.00, în cadrul ședinței Comisiei de Doctorat, sala 503, blocul de studii nr. 3, Universitatea de Stat din Moldova, str. M. Kogălniceanu 65, MD-2012.

Teza de doctorat și rezumatul lucrării pot fi consultate în Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Biblioteca Centrală a Universității de Stat din Moldova; pe pagina web a Universității de Stat din Moldova (www.usm.md) și a Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare (www.anacec.md).

Rezumatul a fost expediat la 08 iulie 2022.

Secretarul comisiei de doctorat:

DARII Ludmila, dr. conf. univ.

Conducător științific:

BÎRNAZ Nina, dr. conf. univ.

Autor:

BUTNARI Nadejda

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea teoretică și practică a problemei abordate. Realitatea școlii actuale constă în adaptarea demersului instructiv-educativ la cerințele societății deschise, manifestat prin proiectarea demersului educațional axat pe regândirea schemelor de comunicare și de relaționare afectivă. Acest deziderat determină rolul cadrului didactic universitar, evidențiind calitatea sa de agent al educației în raport cu procesul de instruire al studentului, orientat spre inserție socio-profesională. Astfel, funcția didactică a profesorului se integrează într-o misiune specifică a acestuia față de cei pe care îi formează, responsabilizându-l de vehicularea mecanismului axiologic în activitatea cu studenții (Butnari, Bîrnaz, 2020, pag. 21). Pornind de la această aserțiune, constatăm rolul *inteligenței spirituale* într-o astfel de abordare a instruirii.

O perspectivă referitoare la inteligența spirituală a cadrului didactic este evidențiată de către Greenleaf Robert K. (2005) – fondatorul concepției moderne de liderism în serviciul celorlalți, în anii ‘80, având sensul de lider care are simțul valorilor profunde, pe care le servește cu conștiinciozitate prin modul de punere în aplicare a funcției sale, precum: excelența, exploatarea la maximum a potențialului individual, realizările, calitatea serviciilor și angajamentul față de oameni. Un atare profesor mobilizează, ghidează, susține, stimulează și promovează dezvoltarea constructivă și armonioasă a studenților.

Reieșind din aceste perspectivă, în ultimele decenii, s-au amplificat studiile cu privire la spiritualitate și efectele sale asupra vieții umane, fenomen determinat cu precădere de criza lipsei de semnificații prin care trece societatea actuală, inclusiv sistemul de învățământ. Astfel, a fost studiată natura inteligenței din perspectiva dimensiunii spirituale a indivizilor. Relația dintre spiritualitate și cogniție a intrat în sfera preocupărilor actuale, mai mulți autori, invocați în lucrarea de față, ajungând la concluzia că SQ constituie un proces ce reflectă posibilitatea umană de a exista și funcționa performant, în prezent și într-un viitor nedefinit, posibilitate denumită în literatura de specialitate – sustenabilitate. Cercetările privind SQ în context național sunt puține și majoritatea din ele reflectă destul de abstract acest subiect, iar studii aprofundate care să scoată în evidență SQ în context educațional lipsesc, considerente care se adaugă caracterului imperativ al cercetării de față.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare. De-a lungul timpului, au fost realizate foarte multe cercetări la nivel global cu referire la conceptul de inteligență (Binet, Simon, 1916; Gardner, 2000; Voss, 2005; Moț A. și Tudora, 2009; Ionescu, 2016 ș.a.) și privind diverse tipuri/ forme de inteligență: inteligența „obiectivă”, inteligența „subiectivă”, inteligența practică și inteligența de tip „literat” (Binet, Simon, 1916); inteligența analitică, inteligența creativă și inteligența practică (Sternberg, 1997); inteligența emoțională (Goleman, 1998; Андреева, 2006; Cojocaru-Borozan, 2012 ș.a.); inteligența

spirituală - în ultimele decenii se acordă atenție *inteligenței spirituale* (Zohar, Marshall, 2000; Gardner, 2000; Emmons, 2000; Mayer, 2000; Vaughan, 2002; King, DeCicco, 2009; Hossein, 2010; Torralba, 2012; Sandner, 2015; Villagonzalo, 2016; Savca, 2016; Mihalache, 2017 ș.a.).

Astfel, Gardner H. (2000) susține că „spiritualitatea ar trebui să fie considerată o inteligență”. Emmons R.A. (2000) afirmă că „spiritualitatea se poate califica drept inteligență în ceea ce privește capacitatea de a face față problemelor existențiale”. Wolman R.N. (2001), referindu-se la inteligența spirituală, opinează că este „capacitatea umană de a pune întrebări cu privire la sensul ultim al vieții și de a experimenta simultan legătura dintre noi și lumea în care trăim”, iar Savca L. (2016), adaugă că „inteligenta spirituală implică existența unei capacități pentru o înțelegere profundă a întrebărilor existențiale și o bună cunoaștere a multiplelor niveluri de conștiință”.

Deși există anumite studii referitor la inteligența spirituală, totuși la moment nu se atesă o fundamentare științifică referitor la dezvoltarea inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare, fapt ce denotă **problema de cercetare**.

În acest context, **obiectul cercetării** îl constituie procesul de dezvoltare a inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare.

Scopul cercetării rezidă în conceptualizarea teoretică și metodologică a modelului psihopedagogic de dezvoltare a inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare.

Obiectivele cercetării:

1. Definirea conceptului de inteligență spirituală.
2. Analiza abordărilor epistemologice referitoare la inteligența spirituală.
3. Diagnosticarea nivelului inițial de inteligență spirituală la cadrele didactice universitare.
4. Elaborarea modelului psihopedagogic de dezvoltare a inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare.
5. Validarea experimentală a modelului psihopedagogic de dezvoltare a inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare.

Ipoteza cercetării. Procesul de dezvoltare a inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare va fi eficient dacă va fi aplicat un model psihopedagogic axat pe un sistem complex de repere epistemologice: filozofice, psihopedagogice și neurobiologice specifice dezvoltării inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare, constituit dintr-un ansamblu de teorii și principii oportune dezvoltării inteligenței spirituale.

Metodologia cercetării s-a fundamentat pe următoarele metode:

- *teoretice*: documentarea științifică, generalizarea și sistematizarea, analiza și sinteza teoretică;

- *empirice*: chestionarea, Chestionarul de identificare a inteligenței spirituale (Vaughan F., 2006) și Chestionarul de autoevaluare a inteligenței spirituale (King D. B., 2008); experimentul psihopedagogic.

- *statistico-matematice*: statistici descriptive, coeficientul de corelație Pearson, testul T pentru eșantioane perechi.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere.

1. Sistemul de teorii și principii care fundamentează conținutul inteligenței spirituale axate pe abordări epistemologice: *filozofice* (existențialismul, dualismul), *psihopedagogice* (teoria umanistă a personalității, logoterapia existențialistă, teoria inteligențelor multiple), *neurobiologice* (teoria cuantică, teorii neuronale).

2. Modelul psihopedagogic de dezvoltare a SQ la cadrele didactice universitare conceptualizat pe baza sistemului de teorii și principii elaborat în contextul abordărilor epistemologice (filozofice, psihopedagogice, neurobiologice).

3. Dimensiuni valorice ale spiritualității deduse în contextul reperelor teoretice: integritate, implicare, conștiință de sine, alegere, relaționare, comportament „independent de context”, holism, cogniție, interiorizare, autoedificare, lider în serviciul celorlalți, elaborarea scopurilor în viață.

4. Ansamblu de abilități profesionale ale cadrului didactic universitar de proiectare, organizare și desfășurare a demersului educațional în formarea profesională inițială a studenților viitori specialiști prin prisma inteligenței spirituale.

5. Programul de dezvoltare a inteligenței spirituale în baza modelului psihopedagogic de dezvoltare a SQ la cadrele didactice universitare.

Noutatea și originalitatea științifică rezidă în elaborarea unui model psihopedagogic de dezvoltare a inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare. În acest sens, au fost determinate: sistemul de teorii și principii care fundamentează conținutul inteligenței spirituale prin prisma abordărilor epistemologice: filozofice, psihopedagogice și neurobiologice; dimensiuni valorice și abilități profesionale ale cadrului didactic universitar în contextul SQ.

Problema științifică importantă soluționată se referă la elaborarea modelului psihopedagogic de dezvoltare a SQ, care a contribuit la crearea unui program de formare ce asigură dezvoltarea inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare.

Importanța teoretică a lucrării. Prin cercetare se completează concepția privind SQ, printr-un model de dezvoltare a inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare, în baza unor abordări epistemologice: filozofice, psihopedagogice și neurobiologice.

Valoarea aplicativă a lucrării. Modelul psihopedagogic de dezvoltare a SQ la cadrele didactice universitare a condus la elaborarea unui program de dezvoltare a SQ la cadrele

didactice universitare și aplicarea programului în vederea dezvoltării inteligenței spirituale a cadrelor didactice de la Universitatea de Stat din Moldova. Acest model poate fi utilizat în elaborarea programelor de formare pentru diferiți actori din domeniul educațional.

Aprobarea și implementarea rezultatelor cercetării. Rezultatele teoretice și practice ale cercetării au fost discutate și aprobate la Departamentul Științe ale Educației din cadrul Universității de Stat din Moldova; aprobate și validate prin publicarea în monografii internaționale, reviste științifice, culegeri ale materialelor conferințelor, suporturi de curs; diseminate în cadrul unor manifestări științifice din domeniul educațional la nivel național și internațional în perioada 2016-2020. În total, au fost elaborate 14 publicații științifice, inclusiv 3 capitole în monografii internaționale (co-autoare), și desfășurate 10 comunicări la conferințe științifice naționale și internaționale: Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, Chișinău (2016, 2017, 2018, 2019); Conferința științifică internațională „Educația din perspectiva valorilor”, Alba-Iulia (2018) și Chișinău (2016, 2017, 2019, 2020); Conferința internațională „Education for values – continuity and context”, Iași-Chișinău, 2018.

Structura și volumul tezei. Lucrarea se constituie din introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie cu 249 de surse, 9 anexe, 19 figuri și 31 de tabele. Volumul tezei este de 130 pagini text de bază. Rezultatele cercetării sunt reflectate în 14 articole științifice publicate, dintre care 3 capitole în monografii internaționale.

Cuvinte-cheie: inteligență, inteligență spirituală, gândire critică existențială, producere de sens personal, conștiință transcendentă, expansiune a stării de conștiință, cadre didactice universitare.

CONȚINUTUL TEZEI DE DOCTORAT

În **INTRODUCERE** este reflectată actualitatea teoretică și practică a problemei abordate. De asemenea, este descrisă situația în domeniul de cercetare și sunt formulate obiectul, scopul, obiectivele și ipoteza cercetării; este argumentată noutatea și originalitatea științifică, problema științifică soluționată, importanța teoretică și aplicativă a cercetării, precum și modalitatea de aprobare a rezultatelor cercetării.

În **Capitolul 1. REPERE TEORETICE PRIVIND INTELIGENȚA SPIRITUALĂ LA CADRELE DIDACTICE UNIVERSITARE**, sunt prezentate generalități ale conceptului de inteligență și delimitări conceptuale privind inteligența spirituală. De asemenea, se analizează un ansamblu complex de abordări epistemologice privind inteligența spirituală.

Pornind de la premisa că inteligența nu coincide cu gândirea, cea din urmă fiind doar un instrument al inteligenței, facem cunoscută în lucrare concepția actuală despre inteligență, care reflectă capacitatea unei persoane de a elabora soluții practicabile la problemele de viață și de a realiza produse care sunt recunoscute de către cel puțin o cultură (Moț, Tudora, 2009). Dacă problemele pentru care se elaborează soluții sunt din același domeniu de referință cu produsele realizate, atunci se poate vorbi despre o inteligență de un anumit tip. Reieșind din această constatare, evidențiem următoarele *tipuri/ forme de inteligență*: inteligența „obiectivă”, inteligența „subiectivă”, inteligența practică și inteligența de tip „literat” (Binet, Simon, 1916); inteligența verbal-lingvistică, inteligența logico-matematică, inteligența muzicală, inteligența corporal-kinestezică, inteligența vizual-spațială, inteligența naturistă, inteligența interpersonală și inteligența intrapersonală (Gardner, 1983); inteligența analitică, inteligența creativă și inteligența practică (Sternberg, 1997); inteligența emoțională (Goleman, 1998; Андреева, 2006; Cojocaru-Borozan, 2012 ș.a.); inteligența spirituală - în ultimele decenii se acordă atenție **inteligenței spirituale** (Zohar, Marshall, 2000; Gardner, 2000; Emmons, 2000; Mayer, 2000; Vaughan, 2002; King, DeCicco, 2009; Hossein, 2010; Torralba, 2012; Sandner, 2015; Villagonzalo, 2016; Savca, 2016; Mihalache, 2017 ș.a.).

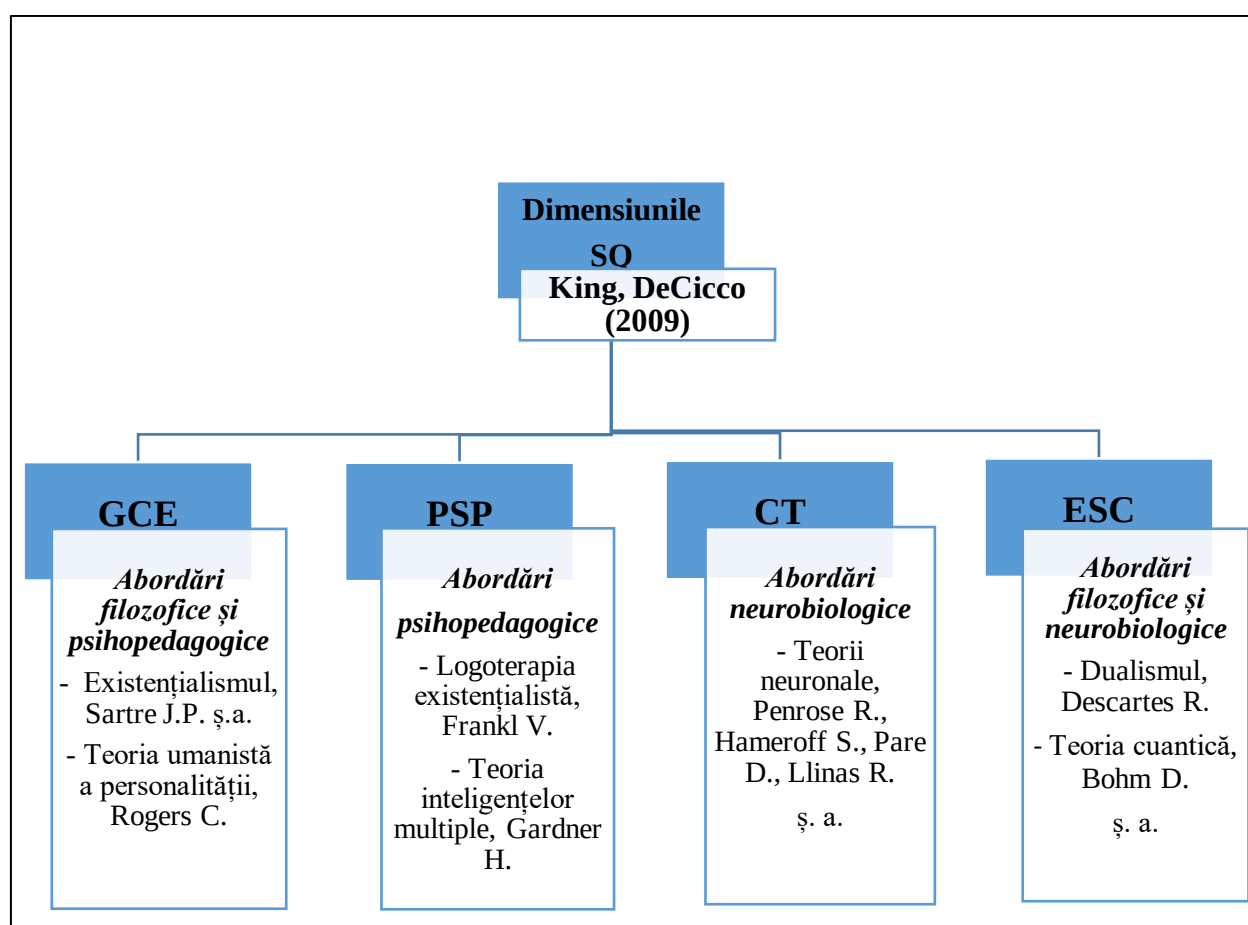
În accepțiunea ei cea mai largă, inteligența spirituală poate fi înțeleasă drept capacitatea de a identifica soluții adecvate problemelor de ordin spiritual, care țin de sensul existenței, de valorile care inspiră munca și viața omului (Hyde, 2004).

Această viziune este completată de Savca L., care afirmă că inteligența spirituală implică existența unei capacități pentru o înțelegere profundă a întrebărilor existențiale și o bună cunoaștere a multiplelor niveluri de conștiință. Inteligența spirituală implică, de asemenea, conștientizarea spiritului ca și temelie a ființei sau ca forță de evoluție a vieții creative, fiind mai mult decât o abilitate mentală individuală (2016, pag. 98).

Analizând multitudinea definițiilor oferite inteligenței spirituale, constatăm că acestea pot fi clasificate în trei grupuri: definiții privind funcția adaptativă a SQ pentru viața umană (Vaughan, 2002 ș.a.); definiții privind funcția SQ de furnizare a unui sens pentru viața umană (Zohar, Marshall, 2000; Buzan, 2001 ș.a.); definiții privind cele două funcții combinate (adaptativă și de furnizare a unui sens pentru viața umană) ale SQ (King, DeCicco, 2009 ș.a.).

King D. B. și DeCicco T. L. (2009), oferă o definiție care implică cele două funcții combinate ale inteligenței spirituale: „ansamblu de capacități mentale care contribuie la conștientizarea, integrarea și adaptarea aspectelor nemateriale transcendente ale existenței unei persoane, care conduc la reflecție profundă existențială, îmbunătățirea sensului, recunoașterea unei sine transcendent și stăpânirea stărilor spirituale”.

În acest context, autorii fac referire la patru dimensiuni de bază ale inteligenței spirituale (King, Decicco, 2009): *Gândirea critică existențială (GCE)*, *Producerea de sens personal (PSP)*, *Conștiința transcendentă (CT)* și *Expansiunea stării de conștiință (ESC)*, care prezintă, în viziunea noastră, un sistem de fundamente epistemologice (Figura 1.1.), constituite din abordări: *filozofice* (existențialismul, dualismul), *psihopedagogice* (teoria umanistă a personalității, logoterapia existențialistă, teoria inteligențelor multiple) și *neurobiologice* (teoria cuantică, teorii neuronale).

Figura 1.1. Cadrul epistemologic al dezvoltării SQ la CDU (Butnari, Bîrnaz, 2017b)

În contextul abordărilor epistemologice privind SQ, au fost deduse un ansamblu de *dimensiuni valorice ale spiritualității*: integritate, implicare, conștiință de sine, alegere, relaționare, comportament „independent de context”, holism, cogniție, interiorizare, autoedificare, lider în serviciul celorlalți, elaborarea scopurilor în viață, și de *abilități profesionale* ale cadrului didactic universitar de proiectare, organizare și desfășurare a demersului educațional în formarea profesională inițială a studenților viitori specialiști:

- abilități în contextul gândirii critice existențiale: *promovarea și dezvoltarea la studenți a trăsăturilor de personalitate referitoare la cinste, onestitate, corectitudine etc. și a abilităților referitoare la: explorarea domeniului de studiu și a domeniului profesional, comunicarea și relaționarea armonioasă cu cei din jur, implicarea independentă în anumite contexte sociale convenționale, prin direcționarea procesului de transdezvoltare/ devenire la studenți, prin valorificarea experiențelor de viață care pot dezvolta potențialul individual, prin stimularea încrederii în forțele proprii și încurajarea concepțiilor/ viziunilor personale;*

- abilități în contextul producerii de sens personal: *dezvoltarea la studenți a abilităților de a-și elabora scopuri în viață și de a munci în vederea creării unui produs valorificat în context social;*

- abilități în contextul conștiinței transcendente: *dezvoltarea la studenți a percepției integrate prin stabilirea conexiunilor dintre fenomene, obiecte, sub fonul meditației, contemplației sau altor practici spirituale;*

- abilități în contextul expansiunii stării de conștiință: *dezvoltarea la studenți a capacității de a vedea conexiunile dintre diverse lucruri și fenomene (materiale, nonmateriale) și a capacității de reflecție și internalizare a experiențelor semnificative de viață.*

Capitolul 2. CADRUL CONCEPTUAL AL MODELULUI PSIHOPEDAGOGIC DE DEZVOLTARE A INTELIGENȚEI SPIRITUALE LA CADRELE DIDACTICE UNIVERSITARE, se constituie din *delimitări metodologice* privind dezvoltarea SQ la cadrele didactice universitare prin prisma:

- *gândirii critice existențiale*, capacitatea de a contempla critic sensul/ semnificația vieții și problemele existențiale sau metafizice, de exemplu: realitatea, universul, spațiul, timpul;

- *producerii de sens personal*, capacitatea de a avea un scop în viață și de a construi un sens personal prin prisma acestuia în context fizic și mental (adaptat Butnari, Bîrnaz, 2018, pp. 198-202);

- *conștiinței transcendente*, capacitatea de a percepe dimensiunile transcendente sau exterioare ale sinelui, ale altora, ale lumii fizice (de exemplu: nonmaterialismul, interconectarea) în timpul normal al stării de veghe (adaptat Butnari, 2017a, pag. 156).

- *expansiunii stării de conștiință*, capacitatea de a intra în stări extinse ale conștiinței (adaptat Butnari, Bîrnaz, 2019, pag. 33).

Modelul psihopedagogic de dezvoltare a inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare reflectă un construct structural și funcțional, fundamentat pe un sistem interconex de teorii și principii, care reflectă cele patru dimensiuni ale inteligenței spirituale (SQ).

Așadar, modelul psihopedagogic de dezvoltare a inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare include două componente: cadrul teoretic și cadrul metodologic.

Cadrul teoretic al modelului se constituie dintr-un sistem de repere epistemologice, constituit dintr-un ansamblu de teorii: filozofice - *existențialismul* dezvoltat de către Sartre J. P. ș.a. și *dualismul* susținut de Popper K., Descartes R. ș.a.; psihopedagogice - *teoria umanistă a personalității* a lui Rogers C., *logoterapia existențialistă* a psihiatrului vienez Frankl V. și *teoria inteligențelor multiple*, cu accent pe cea intra- și interpersonală, elaborată de Gardner H.; neurobiologice - *teoria cuantică* de Bohm D. etc. și *teoriile neuronale* de Penrose R., Hameroff S., Pare D., Llinas R. etc.

Acest sistem de teorii a generat un ansamblu de principii cu valoare strategică și operațională de dezvoltare a inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare prin prisma unui program de formare: principiul neputinței rațiunii, principiul autoactualizării, principiul angajamentului, principiul axării pe celălalt, principiul abordării pluriaspectuale a situațiilor din viață, principiul autodepășirii prin existență și muncă, principiul conștiinței intrinseci, principiul internalizării experiențelor.

Cadrul metodologic al modelului include componentele demersului de instruire: obiective, conținuturi, tehnologia de formare și evaluarea.

Obiectivele reflectă orientări spre formarea comportamentelor la cadrele didactice universitare, care evidențiază dimensiuni valorice referitor la inteligența spirituală (SQ).

Astfel, dimensiunea *gândirea critică existențială (GCE)* evidențiază obiective care reflectă trăsături valorice personale și profesionale ale persoanei integre; dimensiunea *producerea de sens personal (PSP)* propune obiective care denotă stabilirea scopului în viață și construirea sensului în context personal și profesional; *conștiința transcendențială (CT)* stabilește obiective privind procesul de interiorizare a experiențelor de viață și de luare a deciziilor prin prisma gândirii contextuale; *expansiunea stării de conștiință (ESC)* determină obiective care presupun implicarea gândirii reflexive în procesul de cunoaștere.

Obiectivele determină selectarea **conținuturilor** care duc la dezvoltarea inteligenței spirituale (SQ) la cadrele didactice universitare.

Astfel, în contextul dimensiunii *gândirea critică existențială (GCE)*, obiectivele orientează spre selectarea conținuturilor referitor la integritatea personală și profesională a cadrului didactic,

manifestată prin criticism în gândire.

În acest context, *dimensiunile valorice ale cadrului didactic sunt*: integritatea, implicarea, conștiința de sine, alegerea, relaționarea, comportamentul „independent de context”, autoedificarea. Aceste dimensiuni orientează spre formarea anumitor *abilități profesionale ale cadrelor didactice universitare*, și anume: promovarea și dezvoltarea la studenți a valorilor referitoare la cinste, onestitate, corectitudine etc.; dezvoltarea la studenți a abilităților de explorare a domeniului de studiu prin implicarea activă a acestora în activități de instruire, în special, prin activități independente; dezvoltarea la studenți a gândirii reflexive, prin implicarea lor în activități de autocunoaștere, autodeterminare, autoevaluare în vederea identificării valorilor de nonvalori, oferirea oportunităților de ghidare în carieră în corespundere cu potențialul și doleanțele studenților; dezvoltarea la studenți a abilităților de comunicare și relaționare armonioasă cu cei din jur, dezvoltarea la studenți a abilităților de acțiune independent în anumite contexte sociale convenționale, prin lansarea de concepții/ viziuni personale, direcționarea procesului de devenire la studenți, prin valorificarea experiențelor de viață care pot dezvolta potențialul individual, prin stimularea încrederii în forțele proprii și încurajarea concepțiilor/ viziunilor personale.

În contextul specificului dimensiunii *producerea de sens personal (PSP)*, obiectivele orientează spre selectarea conținuturilor privind sustenabilitatea spirituală și angajamentul ca valoare profesională.

Astfel, *dimensiunile valorice ale cadrului didactic sunt*: lider în serviciul celorlalți și elaborarea scopurilor în viață. *Abilitățile profesionale ale cadrelor didactice universitare* formate în contextul acestor dimensiuni se manifestă prin: dezvoltarea la studenți a abilităților de a-și elabora scopuri în viață și a crea produse valorificate în context social.

Esența dimensiunii *conștiința transcendențială (CT)* stabilește obiective care orientează spre selectarea conținuturilor referitor la interiorizarea experiențelor de viață semnificative și la gândirea contextuală.

Așadar, *interiorizarea constituie dimensiunea valorică a cadrului didactic*.

Această dimensiune contribuie la *formarea abilității profesionale* manifestată prin dezvoltarea la studenți a conduitelor altruiste, prosociale (opuse comportamentelor agresive), formate prin prisma valorilor morale (dăruire, ajutor, bunăvoință).

Dimensiunea *expansiunea stării de conștiință (ESC)* determină obiective orientate spre selectarea conținuturilor referitor la stilul cognitiv reflexiv al cadrului didactic.

În acest context, *dimensiunile valorice ale cadrului didactic sunt*: holismul și cogniția. Aceste dimensiuni orientează spre formarea anumitor *abilități profesionale ale cadrelor didactice universitare*, și anume: dezvoltarea la studenți a capacității de reflecție asupra

conexiunilor dintre elementele separate ale unui sistem în vederea abordării integrate și pluriaspectuale a obiectelor, fenomenelor și proceselor.

Tehnologia de formare propune un ansamblu de forme, metode, tehnici și procedee stabilite în funcție de corelația obiective-conținuturi, care contribuie la:

- dezvoltarea capacității de a contempla critic sensul/ semnificația problemelor existențiale (GCE). Astfel de metode sunt: arborele integrității, dilema morală, dezbateră, explicația, tehnica convingerii etc.;

- dezvoltarea capacității de a avea un scop în viață și de a construi un sens personal prin prisma acestuia în context fizic și mental (PSP). Metodele utilizate în acest sens sunt: audiția muzicală, retorica vizuală, tehnica scutului, diagrama-arbore, brainwriting-ul, deducția ideilor etc.;

- dezvoltarea capacității de conștientizare a eului personal (conștientizarea propriei viziuni asupra lumii, a sistemului de valori și a sinelui) și de conștientizare universală (conștientizarea viziunilor altor persoane despre viață, a timpului și spațiului și a limitelor personale) (CT). Tehnicile utilizate în acest sens sunt: tehnica detectivii, tehnica nodului gordian, tehnica bible cards, tehnica puzze-ul, graffiti etc.;

- dezvoltarea capacității de a intra în stări extinse ale conștiinței (ESC). Astfel de metode sunt: tehnica presupunerii prin termeni, deducția ideilor, povestirea, tehnica lotusul sinelui etc.

Procesul de evaluare desfășurat în cadrul programului de training se constituie din trei etape: evaluare prognostică, evaluare formativă și evaluare sumativă.

În cadrul *evaluării prognostice* am aplicat două chestionare pentru determinarea nivelului inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare: *chestionarul de identificare a inteligenței spirituale*, elaborat de F. Vaughan (2006), care măsoară nivelul general de inteligență spirituală și *chestionarul de autoevaluare a inteligenței spirituale*, elaborat de D. B. King (2008), care reflectă cele patru dimensiuni ale inteligenței spirituale: gândirea critică existențială, producerea de sens personal, conștiința transcendentă și expansiunea stării de conștiință.

Procesul de *evaluare formativă* s-a desfășurat prin prisma a patru aspecte:

- *oferirea de feed-back și feed-forward* la sfârșitul fiecărei activități de instruire prin debriefare;
- *activități de autoevaluare* prin tehnica Jurnalul oglinzii, desfășurate pe întreg parcursul procesului de formare;
- *chestionarea* prin utilizarea Fișei cu întrebări realizată la finalizarea studierii fiecărei dimensiuni a SQ;
- *sarcini de învățare* care presupun aplicarea achizițiilor însușite în timpul activităților de formare în context personal (tehnica Scutul) și profesional (tehnica Luarea deciziilor).

În cadrul *evaluării sumative* am aplicat repetat cele două chestionare pentru determinarea nivelului inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare.

În figura 2.1. este prezentat schematic modelul psihopedagogic de dezvoltare a SQ la cadrele didactice universitare.

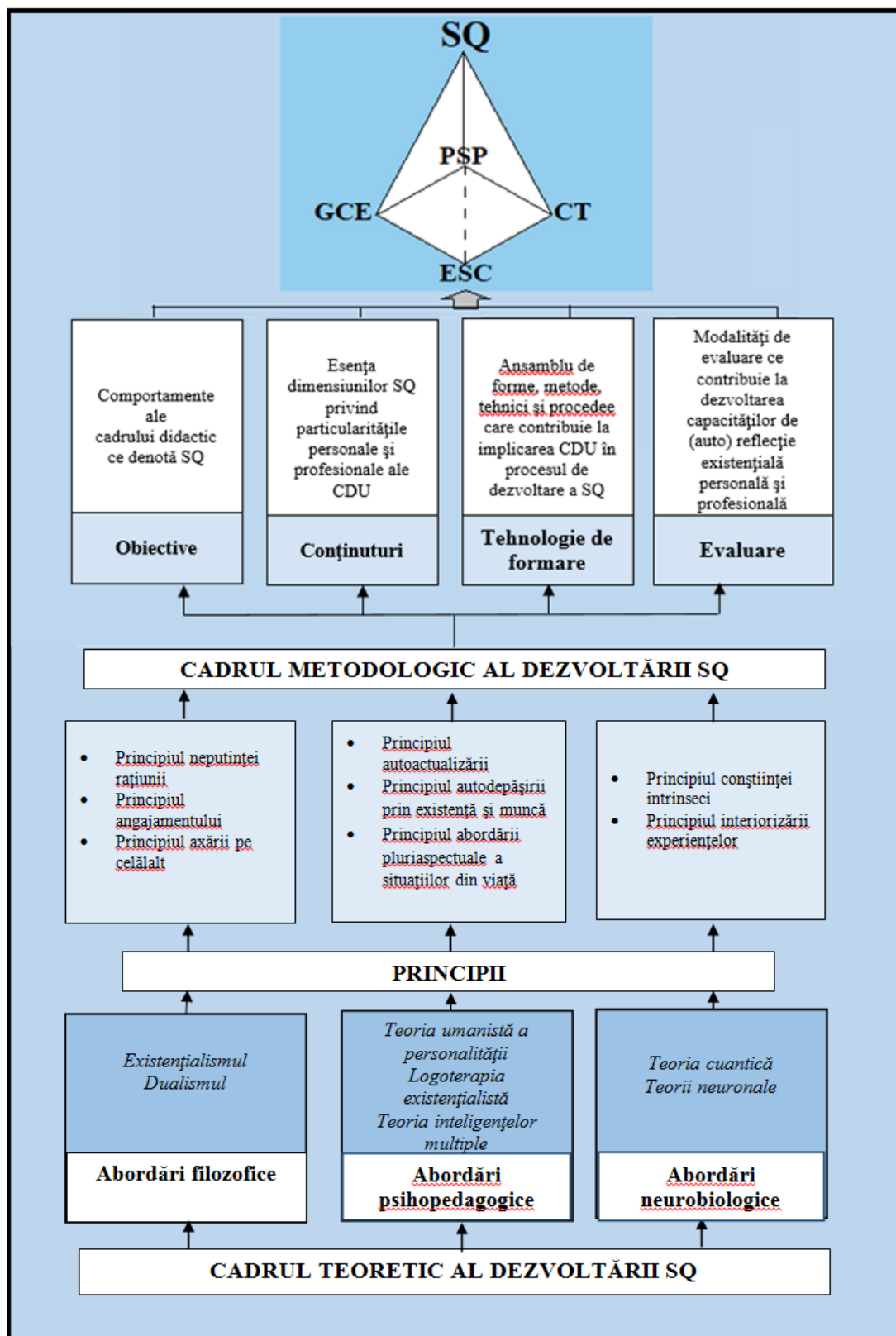

Figura 2.1. Modelul psihopedagogic de dezvoltare a SQ la CDU

În **Capitolul 3. DEMERS EXPERIMENTAL AL DEZVOLTĂRII INTELIGENȚEI SPIRITUALE LA CADRELE DIDACTICE UNIVERSITARE**, se face referire la *experimentul psihopedagogic desfășurat*, în cadrul căruia am folosit modelul uni-factorial „înainte-după” cu un singur grup, având ca obiectiv principal evaluarea efectului programului de dezvoltare asupra fiecărui participant, *înainte* de dezvoltare și *după* dezvoltare (Popa, 2015).

Eșantionul implicat în demersul experimental al cercetării s-a constituit din 150 de cadre didactice universitare de la Universitatea de Stat din Moldova (eșantion general), dintre care 30 de cadre didactice universitare (parte a eșantionului general), participante benevol la programul de dezvoltare.

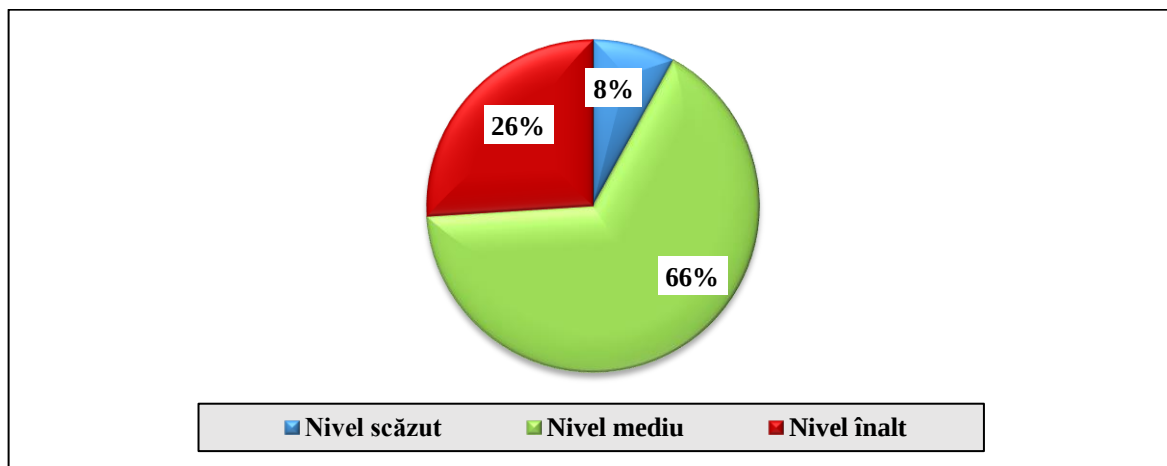
Scopul experimentului a constat în determinarea nivelului inteligenței spirituale a cadrelor didactice universitare (Butnari, Bîrnaz, 2020, pag. 23).

Instrumentele de bază utilizate în acest sens au fost (Butnari, Bîrnaz, 2020, pp. 23-24): *Chestionarul de identificare a inteligenței spirituale*, elaborat de Vaughan F. (2006), care măsoară nivelul general de inteligență spiritual și *Chestionarul de autoevaluare a inteligenței spirituale*, elaborat de King King D. B. (2008), care reflectă cele patru dimensiuni ale inteligenței spirituale.

Aceste chestionare au fost utilizate pentru evaluarea inteligenței spirituale a cadrelor didactice universitare atât la etapa de constatare, cât și la etapa de control.

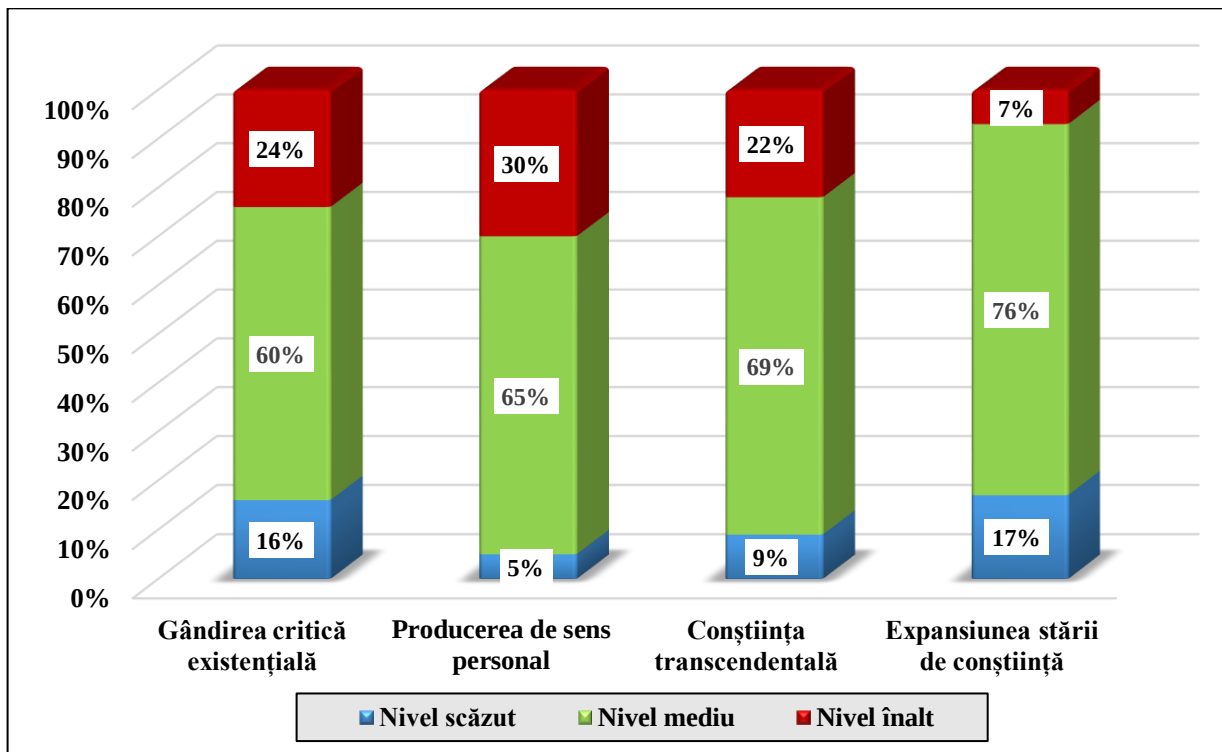
Partea experimentală a cercetării a inclus 3 etape (Butnari, Bîrnaz, 2020, pag. 24): *etapa de constatare* – aplicarea pretest a instrumentelor de evaluare; *etapa formativă* - realizarea programului de dezvoltare a SQ la cadrele didactice universitare și *etapa de control* – aplicarea posttest a instrumentelor de evaluare și prezentarea comparativă a datelor, ilustrate în figuri și tabele.

Rezultatele obținute în urma aplicării chestionarelor pe eșantionul general la **etapa de constatare** sunt prezentate în figurile 3.1. și 3.2.

Figura 3.1. Nivelul SQ (Vaughan F.) la CDU la etapa de constatare

Datele obținute în urma aplicării *Chestionarului de identificare a inteligenței spirituale* (Vaughan F.) reflectă nivelul general al inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare (scăzut, mediu, înalt). Astfel, atestăm că majoritatea respondenților, 66% posedă inteligență spirituală la nivel mediu; 8% au un nivel scăzut al inteligenței spirituale, iar 26% din respondenți denotă nivel înalt al inteligenței spirituale (Butnari, Bîrnaz, 2020, pag. 24).

Figura 3.2. Nivelul SQ (King D. B.) la CDU la etapa de constatare

Aplicarea *Chestionarului de autoevaluare a inteligenței spirituale* (King D. B.) evidențiază următoarele rezultate (Butnari, Bîrnaz, 2020, pag. 24):

- la dimensiunea *Gândirea critică existențială*, 16% din respondenți atestă nivel scăzut al inteligenței spirituale; 60% - nivel mediu și 24% - nivel înalt. Astfel, constatăm faptul că majoritatea respondenților (60%) au nivel mediu al inteligenței spirituale la această dimensiune;
- la dimensiunea *Producerea de sens personal*, 5% din respondenți denotă nivel scăzut al inteligenței spirituale; 65% - nivel mediu și 30% - nivel înalt. În acest context, afirmăm că majoritatea respondenților (65%) au nivel mediu al inteligenței spirituale la această dimensiune;
- la dimensiunea *Conștiința transcendențială*, 9% din respondenți reflectă nivel scăzut al inteligenței spirituale; 69% - nivel mediu și 22% - nivel înalt. Conchidem că majoritatea respondenților (69%) au nivel mediu al inteligenței spirituale la această dimensiune;

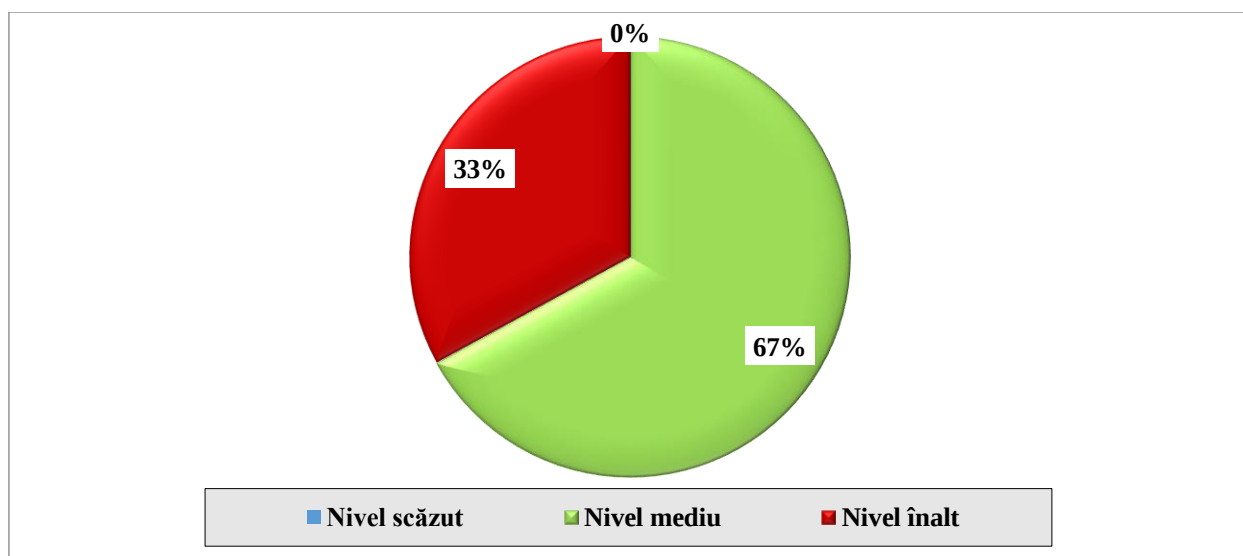
- la dimensiunea *Expansiunea stării de conștiință*, 17% din respondenți atestă nivel scăzut al inteligenței spirituale; 76% - nivel mediu și 7% - nivel înalt. Prin urmare, concluzionăm că majoritatea respondenților (76%) au nivel mediu al inteligenței spirituale la această dimensiune.

Concluzie. Scorurile înregistrate la cele patru dimensiuni ale inteligenței spirituale indică asupra faptului că respondenții atestă în număr majoritar nivel mediu al inteligenței spirituale.

O ulterioară etapă a experimentului de constatare s-a desfășurat pe 30 cadre didactice universitare, parte a eșantionului general, participante benevol la programul de dezvoltare (grup experimental). În acest context, au fost aplicate repetat chestionarele de evaluare a nivelului inteligenței spirituale cu scopul de a identifica dinamica inteligenței spirituale la etapa de control (Butnari, Bîrnaz, 2020, pag. 24).

Rezultatele empirice au fost prelucrate cu ajutorul metodelor statistico-matematice, folosind pachetul informativ SPSS, versiunea 20.0 (Howitt, Cramer, 2006): *statistici descriptive*, *coeficientul de corelație Pearson*, *testul T-test pentru eșantioane perechi*.

Rezultatele obținute în urma aplicării chestionarelor pe grupul experimental la etapa de constatare sunt prezentate în figura 3.3. și în tabelul 3.1.

Figura 3.3. Valoarea procentuală a coeficientului de determinare a SQ (Vaughan F.) la CDU la etapa de constatare (grup experimental)

Datele obținute în urma aplicării *Chestionarului de identificare a inteligenței spirituale* (Vaughan F.) reflectă nivelul general al inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare (scăzut, mediu, înalt). Astfel, atestăm că majoritatea respondenților, 67% posedă inteligență spirituală la nivel mediu; 33% din respondenți denotă nivel înalt al inteligenței spirituale; respondenți cu nivel scăzut al inteligenței spirituale nu au fost identificați (Butnari, Bîrnaz, 2020, pag. 25).

Aplicarea *Chestionarului de autoevaluare a inteligenței spirituale* (King D. B.) evidențiază frecvența și valoarea procentuală pentru fiecare nivel (scăzut, mediu și înalt) al dimensiunilor inteligenței spirituale (Butnari, Bîrnaz, 2020, pp. 25-26):

- la dimensiunea *Gândirea critică existențială*, 6,7% din respondenți atestă nivel scăzut al inteligenței spirituale; 46,7% - nivel mediu și 46,7% - nivel înalt. Astfel, constatăm faptul că majoritatea respondenților (46,7%) au nivel mediu și înalt al inteligenței spirituale la această dimensiune;
- la dimensiunea *Producerea de sens personal*, 0% din respondenți denotă nivel scăzut al inteligenței spirituale; 53,3% - nivel mediu și 46,7% - nivel înalt. În acest context, afirmăm că majoritatea respondenților (53,3%) au nivel mediu al inteligenței spirituale la această dimensiune;
- la dimensiunea *Conștiința transcendențială*, 6,7% din respondenți reflectă nivel scăzut al inteligenței spirituale; 73,3% - nivel mediu și 20% - nivel înalt. Conchidem că majoritatea respondenților (73,3%) au nivel mediu al inteligenței spirituale la această dimensiune;
- la dimensiunea *Expansiunea stării de conștiință*, 16,7% din respondenți atestă nivel scăzut al inteligenței spirituale; 73,3% - nivel mediu și 10% - nivel înalt. Prin urmare, concluzionăm că majoritatea respondenților (73,3%) au nivel mediu al inteligenței spirituale la această dimensiune.

Astfel, scorurile înregistrate la cele patru dimensiuni ale inteligenței spirituale indică asupra faptului că respondenții atestă în număr majoritar nivel mediu al inteligenței spirituale (Tabelul 3.1.).

Tabelul 3.1. Frecvența și valoarea procentuală a dimensiunilor SQ (King D. B.) la CDU la etapa de constatare (grup experimental)

Dimensiunile	Nivel scăzut		Nivel mediu		Nivel înalt	
	frecvența	%	frecvența	%	frecvența	%
Gândirea critică existențială	2	6,7%	14	46,7%	14	46,7%
Producerea de sens personal	0	0%	16	53,3%	14	46,7%
Conștiința transcendențială	2	6,7%	22	73,3%	6	20%
Expansiunea stării de conștiință	5	16,7%	22	73,3%	3	10%

În concluzie, opinăm că datele obținute în urma aplicării ambelor chestionare: *Chestionarului de identificare a inteligenței spirituale* (Vaughan F.) și *Chestionarului de autoevaluare a inteligenței spirituale* (King D. B.) la grupul experimental evidențiază nivelul

mediu al inteligenței spirituale la majoritatea cadrelor didactice universitare.

Etapa formativă s-a constituit din realizarea programului de dezvoltare a SQ la 30 de cadre didactice universitare (parte a eșantionului general), participante benevol la programul de dezvoltare, în perioada **septembrie – decembrie 2019** (Butnari, Bîrnaz, 2020, pag. 26):

- 28.09.2019 - 19.10.2019 - 15 cadre didactice universitare (grupul experimental 1);
- 23.11.2019 - 14.12.2019 - 15 cadre didactice universitare (grupul experimental 2);

Programul de dezvoltare a SQ la cadrele didactice universitare a fost elaborat în baza modelului psihopedagogic axat pe un sistem complex de repere epistemologice: filozofice, psihopedagogice și neurobiologice specifice dezvoltării inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare, constituit dintr-un ansamblu de teorii și principii oportune dezvoltării inteligenței spirituale.

Programul de dezvoltare a inclus 14 sesiuni de training, dintre care 12 sesiuni de training reflectă conținutul celor patru dimensiuni ale inteligenței spirituale: gândirea critică existențială, producerea de sens personal, conștiința transcendentă și expansiunea stării de conștiință; celelalte 2 sesiuni de training fiind constituite din *prima sesiune de training*, în care s-a realizat evaluarea inițială și introducerea în activitate și *ultima sesiune de training*, în contextul căreia s-a desfășurat evaluarea finală a nivelului de inteligență spirituală a cadrelor didactice care au participat la formare (Tabelul 3.2.).

Tabelul 3.2. Programul de dezvoltare a SQ la cadrele didactice universitare
(Butnari, Bîrnaz, 2020, pp. 26-27)

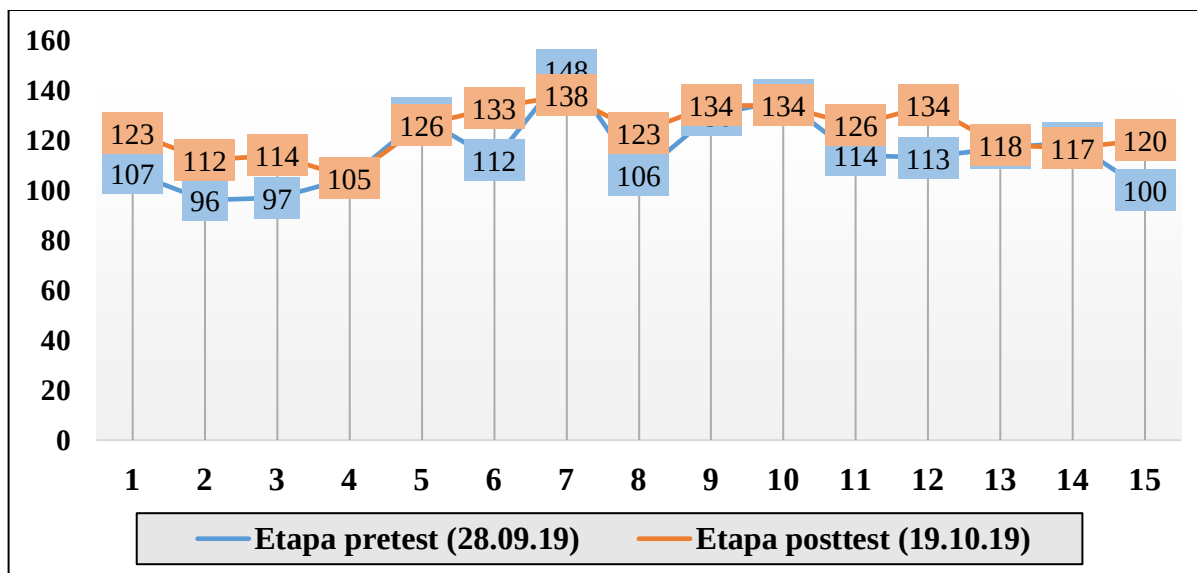
Dimensiunea SQ	Obiectivele sesiunii	Unitatea de conținut
EVALUAREA ÎNIȚIALĂ. INTRODUCERE	✓ Evaluarea nivelului de inteligență spirituală a cursanților în etapa de constatare. ✓ Cunoașterea (reciprocă) a formatorului și cursanților. ✓ Identificarea semnificației tipurilor de inteligență: cognitivă, emoțională și spirituală. ✓ Analiza conceptului de inteligență spirituală în baza modelului patru dimensional propus de D.B. King. ✓ Argumentarea propriei viziuni cu referire la spiritualitate.	1. Sesiunea de inițiere. Spiritualitatea ca formă de inteligență
GÂNDIREA CRITICĂ EXISTENȚIALĂ	✓ Identificarea trăsăturilor (valorilor) personale și profesionale a persoanei integre. ✓ Stabilirea esenței trăsăturilor	2. Integritatea personală și profesională a cadrului didactic

	(valorilor) personale și profesionale ale integrității. ✓ Definirea conceptului de integritate.	
	✓ Stabilirea componentelor care reflectă structura unui argument și a indicatorilor logici de premisă și de concluzie. ✓ Definirea conceptului de argumentare și contraargumentare. ✓ Formularea unui argument și unui contraargument.	3-4. Criticismul în gândire prin argumentare. Structura unui argument. Argumentarea și contraargumentarea
PRODUCEREA DE SENS PERSONAL	✓ Stabilirea responsabilității omului creator de valori. ✓ Exemplificarea etapelor procesului de producere a sensului personal în context didactic. ✓ Analiza relației dintre sens și scop. ✓ Identificarea surselor principale ale sensului personal.	5-6. Producerea de sens personal, sustenabilitate spirituală
	✓ Argumentarea propriei viziuni cu referire la angajament. ✓ Definirea conceptului de angajament. ✓ Identificarea tipurilor de angajament ale cadrului didactic.	7. Angajamentul ca valoare în contextul producerii de sens personal
CONȘTIINȚA TRANSCENDENTALĂ	✓ Aprecierea rolului spiritului de observație în procesul de interiorizare a experiențelor de viață semnificative. ✓ Identificarea etapelor ciclului de învățare experiențială. ✓ Analiza subconștientului ca resursă ✓ esențială în interiorizarea și valorificarea experiențelor de viață semnificative.	8-9. Interiorizarea experiențelor de viață semnificative, condiție a maturizării spirituale
	✓ Determinarea semnificației contextului în luarea deciziilor. ✓ Definirea conceptului de gândire contextuală. ✓ Identificarea etapelor procesului de luare a deciziilor.	10. Gândirea contextuală

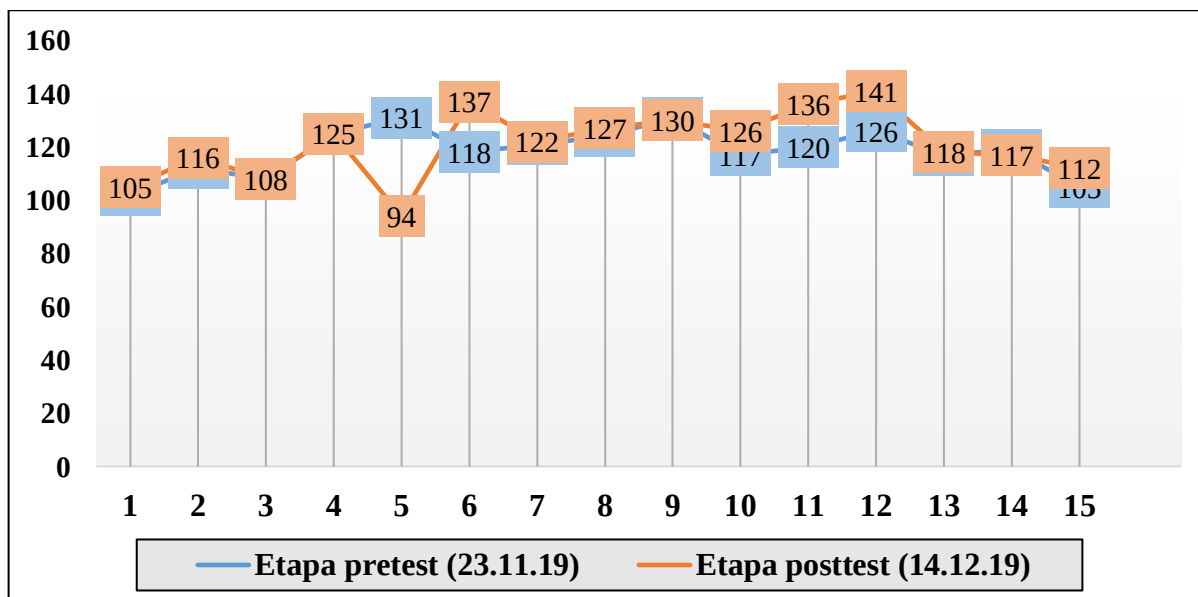
EXPANSIUNEA STĂRII DE CONȘTIINȚĂ	✓ Aprecierea rolului reflexivității în procesul de cunoaștere. ✓ Analiza procesului de gestiune mintală ca componentă a metacogniției în contextul rezolvării de probleme. ✓ Stabilirea caracteristicilor cadrului didactic cu inteligență spirituală.	11-13. Stilul cognitiv reflexiv. Cadrul didactic cu inteligență spirituală
EVALUAREA FINALĂ	✓ Evaluarea nivelului de inteligență spirituală a cursanților în urma activităților de formare.	14. Sesiunea finală

Etapa de control s-a constituit din aplicarea posttest a instrumentelor de evaluare: *Chestionarul de identificare a inteligenței spirituale*, elaborat de Vaughan F. (2006) și *Chestionarul de autoevaluare a inteligenței spirituale*, elaborat de King D. B. (2008) cu scopul de a evalua nivelul inteligenței spirituale la cursanți la etapa de control și compararea cu datele obținute la etapa de constatare.

Datele obținute în urma aplicării *Chestionarului de identificare a inteligenței spirituale* (Vaughan F.) și comparate cu datele obținute la etapa de constatare sunt prezentate în figurile 3.4. și 3.5. și interpretate mai jos.

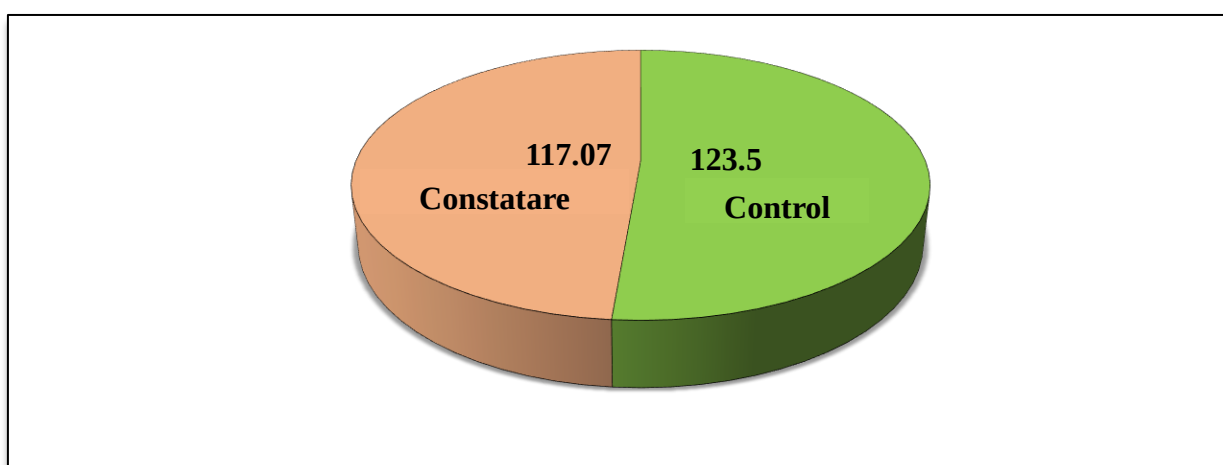
Figura 3.4. Date comparative ale nivelului SQ la CDU din grupul experimental 1 la etapa pretest și la etapa posttest (Vaughan F.)

Figura 3.5. Date comparative ale nivelului SQ la CDU din grupul experimental 2 la etapa pretest și la etapa posttest (Vaughan F.)

În continuare, vom scoate în evidență prin comparație, rezultatele obținute înainte și după dezvoltarea inteligenței spirituale a cadrelor didactice universitare. În acest sens, am utilizat Testul T pentru eșantioane perechi, pentru evaluarea semnificației statistice a diferențelor dintre mediile pentru două seturi de scoruri, în cazul nostru, evidențierea diferențelor și a semnificației statistice de până și după dezvoltarea inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare (Butnari, Bîrnaz, 2020, pag. 29).

Media pentru variabila *coeficientul inteligenței spirituale* după F. Vaughan până la programul formativ ($M=117,07$, $SD=12,21$) și după programul formativ ($M=123,50$, $SD=11,06$), diferă semnificativ ($t= -2,89$, $DF=29$, $p=0,007$). Ceea ce semnifică creșterea coeficientului după programul de dezvoltare (Figura 3.6.).

Figura 3.6. Media coeficientului SQ (Vaughan F.) la CDU la etapa de constatare și la etapa de control

Aplicarea *Chestionarului de autoevaluare a inteligenței spirituale* (King D. B.) scoate în evidență particularitățile SQ la nivelul celor patru dimensiuni (Tabelul 3.3.).

Tabelul 3.3. Nivelul dimensiunilor SQ la CDU (grup experimental)

Dimensiunile	Nivel scăzut		Nivel mediu		Nivel înalt	
	frecvența	%	frecvența	%	frecvența	%
Gândirea critică existențială	0	0%	11	36,7%	19	63,3%
Producerea de sens personal	0	0%	14	46,7%	16	53,3%
Conștiința transcendentă	0	0%	16	53,3%	14	46,7%
Expansiunea stării de conștiință	1	3,3%	23	76,7%	6	20%

Pentru a arăta **relația dintre variabilele cercetate** am utilizat coeficientul de corelație Pearson.

Coeficientul de corelație este o măsură numerică sau un indice al gradului de asociere între două seturi de scoruri. Intervalul de valori este de la maxim +1,00, prin 0,00, până la -1,00. Semnul „+” indică o corelație pozitivă – anume că scorurile unei variabile se măresc odată cu creșterea scorurilor celeilalte variabile. Semnul „-” indică o corelație negativă – anume că, în timp ce scorurile unei variabile cresc, scorurile pentru cealaltă variabilă descresc.

Analizând rezultatele prelucrării statistice, am obținut următoarele corelații (Butnari, Bîrnaz, 2020b, pp. 28-29):

Există o relație pozitivă semnificativă între coeficientul inteligenței spirituale (după F. Vaughan) și conștiința transcendentă ($r= 0,697$, $DF=30$, $p=,000$), odată cu creșterea coeficientului inteligenței spirituale se amplifică și nivelul conștiinței transcendente. Constatăm deci, că odată cu creșterea coeficientului SQ, se îmbunătățește starea creierului care generează procese de gândire manifestate prin internalizarea lumii exterioare subiectului, aspect care generează un comportament intenționat, integrativ, de a răspunde adecvat la nevoile celorlalți.

- Există o relație pozitivă semnificativă între nivelul gândirii critice existențiale și nivelul producerii de sens personal ($r= 0,591$, $DF=30$, $p=,001$), odată cu creșterea nivelului gândirii critice existențiale crește și nivelul producerii de sens personal. Astfel, observăm că odată cu dezvoltarea integrității și conștiinței de sine (gândirii reflexive) la CDU, se dezvoltă capacitatea de lider în serviciul celorlalți (autodepășirea) și gândirea vizionară a CDU care include capacitatea de a proiecta scopuri reieșind din anumite interese și nevoi profesionale.

- Există o relație pozitivă semnificativă între nivelul gândirii critice existențiale și nivelul conștiinței transcendente ($r= 0,522$, $DF=30$, $p=,003$), odată cu creșterea nivelului gândirii

critice existențiale crește și nivelul conștiinței transcendente. Prin urmare, putem observa că odată cu dezvoltarea integrității și conștiinței de sine (gândirii reflexive) la CDU se îmbunătățește starea creierului care generează procese de gândire manifestate prin internalizarea lumii exterioare subiectului, aspect care generează un comportament intenționat, integrativ, de a răspunde adecvat la nevoile celorlalți.

- Există o relație pozitivă semnificativă între nivelul gândirii critice existențiale și nivelul expansiunii stării de conștiință ($r = 0,632$, $DF=30$, $p=,000$), odată cu creșterea nivelului gândirii critice existențiale crește și nivelul expansiunii stării de conștiință. Așadar, constatăm că odată cu dezvoltarea integrității și conștiinței de sine (gândirii reflexive) la CDU, se dezvoltă și gândirea contextuală (holismul) la CDU, manifestată prin capacitatea de a vedea conexiunile dintre diverse lucruri și fenomene în context profesional.

- Există o relație pozitivă semnificativă între nivelul producerii de sens personal și nivelul conștiinței transcendente ($r = 0,526$, $DF=30$, $p=,003$), odată cu creșterea nivelului producerii de sens personal crește și nivelul conștiinței transcendente. Astfel, constatăm că dezvoltarea capacității de lider în serviciul celorlalți (autodepășirea) și gândirea vizionară a CDU determină starea creierului care generează procese de gândire manifestate prin internalizarea lumii exterioare subiectului, aspect care generează un comportament intenționat, integrativ, de a răspunde adecvat la nevoile celorlalți.

- Există o relație pozitivă semnificativă între nivelul producerii de sens personal și nivelul expansiunii stării de conștiință ($r = 0,575$, $DF=30$, $p=,000$), odată cu creșterea nivelului producerii de sens personal crește și nivelul expansiunii stării de conștiință. Deci, evidențiem că dezvoltarea capacității de lider în serviciul celorlalți (autodepășirea) și a gândirii vizionare la CDU generează dezvoltarea gândirii contextuale (holismului) la CDU, manifestată prin capacitatea de a vedea conexiunile dintre diverse lucruri și fenomene în context profesional.

- Există o relație pozitivă semnificativă între nivelul conștiinței transcendente și nivelul expansiunii stării de conștiință ($r = 0,453$, $DF=30$, $p=,012$), odată cu creșterea nivelului conștiinței transcendente crește și nivelul expansiunii stării de conștiință. Constatăm că odată cu starea creierului care generează procese de gândire manifestate prin internalizarea lumii exterioare subiectului, aspect care generează un comportament intenționat, integrativ, de a răspunde adecvat la nevoile celorlalți, se dezvoltă și gândirea contextuală (holismul) la CDU, manifestată prin capacitatea de a vedea conexiunile dintre diverse lucruri și fenomene în context profesional există o relație.

Reieșind din particularitățile creșterii nivelului fiecărei dimensiuni a SQ, manifestat prin comportamentul cursanților, evidențiem în continuare mediile pentru fiecare dimensiune (Butnari, Bîrnaz, 2020, pp. 29-30).

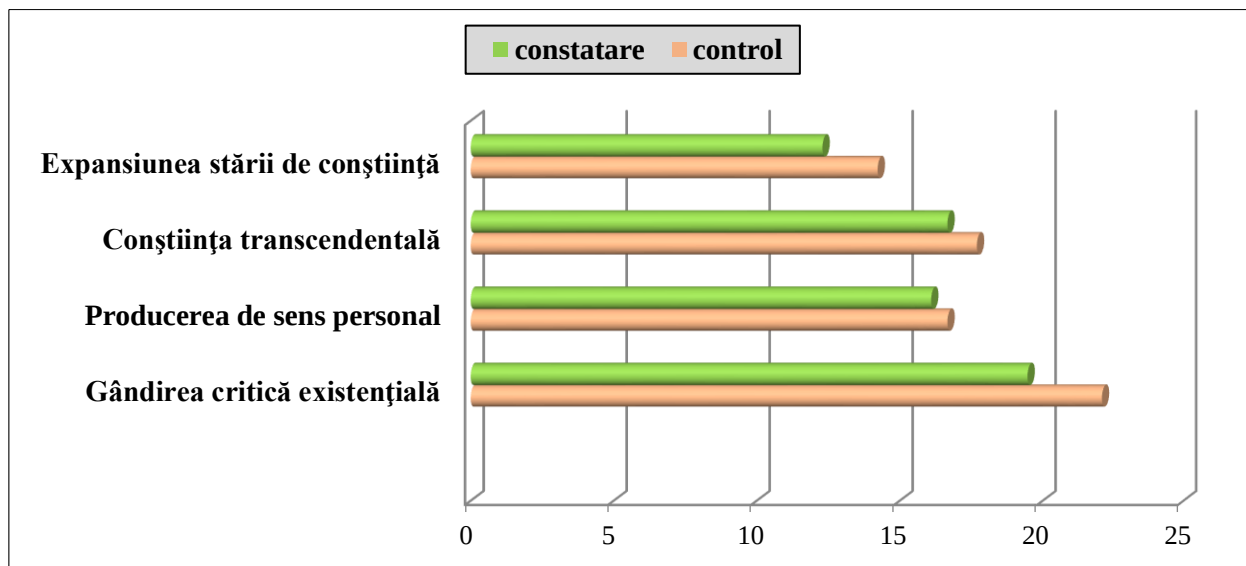
Media pentru variabila *gândirea critică existențială* până la programul formativ ($M=19,47$, $SD=4,28$) și după programul formativ ($M=22,10$, $SD=3,45$), diferă semnificativ ($t= -4,94$, $DF=29$, $p=0,000$). În acest context, atestăm o îmbunătățire semnificativă.

Media pentru variabila *producerea de sens personal* până la programul formativ ($M=16,10$, $SD=2,51$) și după programul formativ ($M=16,67$, $SD=2,32$), nu diferă semnificativ ($t= -1,19$, $DF=29$, $p=0,241$). La această variabilă nu există o diferență semnificativă.

Media pentru variabila *conștiința transcendențială* până la programul formativ ($M=16,67$, $SD=3,26$) și după programul formativ ($M=17,70$, $SD=2,68$), nu diferă semnificativ ($t= -1,90$, $DF=29$, $p=0,066$). La această variabilă, de asemenea nu există o diferență semnificativă.

Media pentru variabila *expansiunea stării de conștiință* până la programul formativ ($M=12,30$, $SD=3,96$) și după programul formativ ($M=14,23$, $SD=2,95$), diferă semnificativ ($t= -3,48$, $DF=29$, $p=0,002$). Prin urmare, atestăm și la această variabilă o îmbunătățire semnificativă.

Pornind de la rezultatele obținute, evidențiem că la două dimensiuni ale inteligenței spirituale: gândirea critică existențială și expansiunea stării de conștiință, creșterea este semnificativă, iar la celelalte două dimensiuni: producerea de sens personal și conștiința transcendențială, creșterea este nesemnificativă, aspect explicat prin faptul că timpul rezervat (patru sesiuni) la aceste dimensiuni a fost insuficient. Pentru a obține o creștere semnificativă este nevoie de extinderea în timp a activităților la aceste dimensiuni cu elemente de *coaching* și *follow-up* (Figura 3.7.).

Figura 3.7. Media dimensiunilor SQ (după King D. B.) la CDU la etapa de constatare și la etapa de control

Analiza rezultatelor experimentului psihopedagogic la etapa de control, după aplicarea programului de dezvoltare, reflectă o îmbunătățire semnificativă a nivelului general al

inteligenței spirituale a cadrelor didactice universitare. În același context, constatăm că la două dimensiuni ale inteligenței spirituale, și anume, gândirea critică existențială și expansiunea stării de conștiință, creșterea de asemenea este semnificativă, iar la dimensiunile producerea de sens personal și conștiința transcendentă, creșterea este nesemnificativă. Aceste rezultate scot în evidență, pe de o parte, eficiența programului de dezvoltare, iar pe de altă parte, nevoia de extindere în timp a activităților la dimensiunile care denotă creștere nesemnificativă cu elemente de *coaching* și *follow-up* (Butnari, Bîrnaz, 2020, pag. 30).

Rezultatele chestionării care reflectă un punctaj mai scăzut la etapa de control, comparativ cu etapa de constatare, pot fi puse pe seama mai multor factori:

- În contextul programului de training, au fost analizate subiecte sensibile pentru cursanți (integritate, angajament, sensul vieții, acceptare de sine, transcendență etc.). În astfel de situații se activează diferite mecanisme de apărare a eului, pentru a preveni conflictele interioare, de exemplu *refularea*, care constă în *împingerea unor trăiri psihice în afara conștiinței* sau pur și simplu *ignorarea lor*, acest aspect s-a manifestat, inclusiv, în răspunsuri.

- Cunoașterea vagă sau prezența anumitor neclarități privind propria valoare, motiv, care cel mai probabil, a stimulat tendința de acordare a unui punctaj mai scăzut de către cursanți.

- În condițiile unei formări de lungă durată, cum este în cazul de față, există posibilitatea unor răspunsuri de grație, menite să impacteze relația formator – formabili.

- De asemenea, în dorința de confirmare a integrității eului, la care tindem fiecare, se poate face o evaluare conform necesității, mai puțin conform realității.

- Prin scopul programului de training, dezvoltarea inteligenței spirituale, au fost încurajate contextele de cunoaștere și descoperire personală, de evaluare și reflecție profundă, prin urmare a avut loc reconsiderarea viziunilor, convingerilor inițiale și conștientizarea altora.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Raportând rezultatele cercetării la scopul și obiectivele proiectate, **constatăm următoarele:**

1. Inteligența reprezintă un sistem complex, constituit din organizarea superioară a proceselor psihice: cognitive, afective, motivaționale și volitive, a modului și a gradului în care acestea converg și conlucrează în vederea reușitei acțiunilor individului.

2. Inteligența spirituală este un ansamblu de capacități mentale care contribuie la conștientizarea, integrarea și adaptarea aspectelor nemateriale transcendente ale existenței unei persoane, care conduc la reflecție profundă existențială, îmbunătățirea sensului, recunoașterea unui sine transcendent și stăpânirea stărilor spirituale.

3. În acest context, inteligența spirituală este constituită din patru dimensiuni de bază: gândirea critică existențială, producerea de sens personal, conștiința transcendentă și expansiunea stării de conștiință.

4. Gândirea critică existențială implică capacitatea de a contempla critic sensul/ semnificația vieții și problemele existențiale sau metafizice (de exemplu: realitatea, universul, spațiul, timpul). Producerea de sens personal este capacitatea de a avea un scop în viață și de a construi un sens personal prin prisma acestuia în context fizic și mental. Conștiința transcendentă se referă la capacitatea de a percepe dimensiunile transcendente sau exterioare ale sinelui, ale altora, ale lumii fizice (de exemplu: nonmaterialismul, interconectarea) în timpul normal al stării de veghe. Expansiunea stării de conștiință este capacitatea de a intra în stări extinse ale conștiinței.

5. Fundamentarea epistemologică a dezvoltării SQ este pertinentă prin prisma abordărilor *filozofice* (existențialismul, dualismul), *psihopedagogice* (teoria umanistă a personalității, logoterapia existențialistă, teoria inteligențelor multiple) și *neurobiologice* (teoria cuantică, teorii neuronale). În baza acestor teorii, a fost stabilit un ansamblu de principii cu valoare strategică și operațională de dezvoltare a inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare: principiul neputinței rațiunii, principiul autoactualizării, principiul angajamentului, principiul axării pe celălalt, principiul abordării pluriaspectuale a situațiilor din viață, principiul autodepășirii prin existență și muncă, principiul conștiinței intrinseci, principiul internalizării experiențelor.

6. Sistemul de teorii și principii au fundamentat conceptualizarea cadrului teoretic al modelului psihopedagogic de dezvoltare a inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare. Cadrul teoretic al modelului a generat componenta metodologică a acestuia, determinată de corelația: obiective – conținuturi – tehnologie de formare – evaluare. Astfel, modelul psihopedagogic de dezvoltare a inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare se constituie din două componente: teoretică și metodologică.

7. Modelul psihopedagogic a permis aplicarea programului de dezvoltare a inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare.

8. Rezultatele experimentului psihopedagogic la etapa de control, după aplicarea programului, reflectă o îmbunătățire semnificativă a nivelului general al inteligenței spirituale a cadrelor didactice universitare și o creștere a nivelului SQ pentru fiecare dimensiune, manifestate prin câteva aspecte ale comportamentului cadrelor didactice universitare:

- aspecte în contextul gândirii critice existențiale: *integritate* (aspect care reprezintă calități ale CDU, manifestate prin convingeri referitor la sistemul de valori personale și profesionale) și *conștiință de sine* (aspect ce include gândirea reflexivă a CDU, manifestată prin capacitatea de a elabora argumente, contraargumente, decizii vis-a-vis de anumite contexte profesionale);
- aspecte în contextul producerii de sens personal: *lider în serviciul celorlalți* (caracteristică a CDU ce reprezintă autodepășirea, exprimată prin capacitatea de asumare a angajamentului față de instituție, studenți și continuitatea carierei) și *elaborarea scopurilor în viață* (caracteristică care include vizionarismul CDU, manifestat prin capacitatea de a proiecta scopuri reieșind din anumite interese și nevoi profesionale);
- aspect în contextul conștiinței transcendente, exprimat prin starea creierului care generează procese de gândire manifestate prin *internalizarea lumii exterioare* subiectului, ce generează un comportament intenționat, integrativ, de a răspunde adecvat la nevoile celorlalți;
- aspect în contextul expansiunii stării de conștiință: *holism*, care denotă gândirea contextuală a CDU, manifestată prin capacitatea de a vedea conexiunile dintre diverse lucruri și fenomene în context profesional.

9. Astfel, rezultatele cercetării confirmă ipoteza cercetării și demonstrează soluționarea problemei științifice.

Rezultatele investigației, cu statut de **recomandări**, pot fi utilizate în următoarele perspective:

- Modelul psihopedagogic de dezvoltare a SQ la cadrele didactice universitare poate sta la baza elaborării curricula, a suporturilor de curs și a materialelor metodologice în cadrul disciplinelor universitare.
- Aplicarea de către CDU a dimensiunilor valorice specifice SQ: *integritate, implicare, conștiință de sine, alegere, relaționare, comportament „independent de context”, holism, cogniție, interiorizare, autoedificare, lider în serviciul celorlalți, elaborarea scopurilor în viață* și a abilităților profesionale, în procesul instructiv desfășurat în cadrul formelor de organizare a

procesului de învățământ: cursuri, seminare, laboratoare, stagii de practică, în vederea dezvoltării la studenți a abilităților în contextul SQ:

- abilități în contextul gândirii critice existențiale: *promovarea și dezvoltarea la studenți a trăsăturilor de personalitate referitoare la cinste, onestitate, corectitudine etc. și a abilităților referitoare la: explorarea domeniului de studiu și a domeniului profesional, comunicarea și relaționarea armonioasă cu cei din jur, implicarea independentă în anumite contexte sociale convenționale prin direcționarea procesului de transdezvoltare/ devenire la studenți, prin valorificarea experiențelor de viață care pot dezvolta potențialul individual, prin stimularea încrederii în forțele proprii și încurajarea concepțiilor/ viziunilor personale;*
- abilități în contextul producerii de sens personal: *dezvoltarea la studenți a abilităților de a-și elabora scopuri în viață și de a munci în vederea creării unui produs valorificat în context social;*
- abilități în contextul conștiinței transcendente: *dezvoltarea la studenți a percepției integrate prin stabilirea conexiunilor dintre fenomene, obiecte, sub fonul meditației, contemplației sau altor practici spirituale;*
- abilități în contextul expansiunii stării de conștiință: *dezvoltarea la studenți a capacității de a vedea conexiunile dintre diverse lucruri și fenomene (materiale, nonmateriale) și a capacității de reflecție și internalizare a experiențelor semnificative de viață.*
- Preluarea/ adaptarea programului elaborat în diverse activități educaționale formale și non-formale cu scopul de dezvoltare a inteligenței spirituale.
- Introducerea în planul de învățământ a unor discipline opționale orientate spre dezvoltarea inteligenței spirituale.
- Extinderea domeniilor de cercetare a inteligenței spirituale imperative contextului actual: domeniul educațional, domeniul antreprenorial, domeniul organizațional, domeniul pedagogiei speciale, în vederea reabilitării și reintegrării persoanelor cu comportament deviant.

BIBLIOGRAFIE

1. BINET, A., SIMON, T. (1916). *The development of intelligence in children*. Baltimore, Williams & Wilkins. (Reprinted 1973, New York: Arno Press; 1983, Salem, NH: Ayer Company).
2. **BUTNARI, N.** (2017a). *Aspecte ale transcendenței în învățământul superior*. În: Materialele conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, 9-10 noiembrie, Chișinău, pp. 156-158.
3. **BUTNARI, N., BÎRNAZ, N.** (2017b). *Metacognitive Strategies in Higher Education: Development of Spiritual Intelligence Strategies Within Training of the Academic Staff*. Hershey, PA: IGI Global. pp. 86-113.
4. **BUTNARI, N., BÎRNAZ, N.** (2018). *Producerea de sens personal, sustenabilitate spirituală*. În: Materialele conferinței științifice internaționale „Educația din perspectiva valorilor”, 10-11 octombrie, Alba Iulia, pp. 198-202, ISBN 978-973-757-730-6, ISBN 978-606-711-901-5.
5. **BUTNARI, N., BÎRNAZ, N.** (2019). *Expansiunea stării de conștiință, capacitate fundamentală a cadrului didactic universitar – servant leader*. În Materialele conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, 7-8 noiembrie, Chișinău, pp. 33-37.
6. **BUTNARI, N., BÎRNAZ, N.** (2020). *Particularități ale inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare – cadru experimental*. În *Studia Universitatis Moldaviae* (Seria Științe ale Educației), Nr 5(135), pp. 21-31, ISSN 1857-2103/ ISSN 2345-1025.
7. BUZAN, T. (2001). *The Power of Spiritual Intelligence*. Canada: Thorsons. 160 p.
8. COJOCARU-BOROZAN, M. (2012). *Metodologia cercetării culturii emoționale*. Chișinău: Tip. UPS „Ion Creangă”. 208 p.
9. EMMONS, R. (2000). *Is spirituality an intelligence? Motivation, cognition and the psychology of the ultimate concern*. În *International Journal for the Psychology of Religion*, 10 (1). pp. 3-26.
10. GARDNER, H. (2000). *A case against spiritual intelligence*. În *The international journal for the psychology of religion*, 10 (1). pp. 27-34.
11. GOLEMAN, D. (1998). *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than an IQ*. New York: Bloomsbury Publishing PLC. pp. 305-311.
12. GREENLEAF, R. K. (2005). *The understanding and practice of servant-leadership*. *School of Leadership Studies*, Regent University.
13. HOWITT, D., CRAMER, D. (2006). *Introducere în SPSS pentru psihologie*. Iași: Polirom.

14. HYDE, B. (2004). *The Plausibility of Spiritual Intelligence*. În: *International Journal of Children's Spirituality*, 9 (1). pp. 39-52.
15. IONESCU, M. (2016). *Evoluție, creierul și mintea umană*. În *Revista Română de Hipnoză și Psihoterapie Cognitiv-Comportamentală*, 3 (2), iulie, 17. pp. 41-44.
16. KING, D. B., DECICCO, T. L. (2009). *A Viable Model and Self-Report Measure of Spiritual Intelligence*. În *International Journal of Transpersonal Studies*, 28 (1). pp. 68-85.
17. MAYER, J. D. (2000). *Spiritual intelligence or spiritual consciousness?* În *The International Journal for the Psychology of Religion*, 10 (1). pp. 47-56.
18. MIHALACHE, A. S. (2017). *Ești ceea ce trăiești. Câteva date recente din neuroștiințe și experiențele duhovnicești ale Filocaliei*. Iași: Editura Trinitas. 304 p.
19. MOȚ, A., TUDORA, D. (2009). *Omul între impresie și expresie*. Timișoara: Editura Mirton.
20. POPA, M. (2015). *Metodologia cercetării. Note de curs*. București.
21. SAVCA, L. (2016). *Transformarea persoanei contemporane prin dezvoltarea inteligenței spirituale*. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale „Relevanța și calitatea formării universitare: competențe pentru prezent și viitor”*, Vol. II. Bălți: Tipografia Universității de Stat „Alecu Russo”. 206 p. ISBN 978-9975-50-176-7.
22. STERNBERG, R. (1997). *The triarchic theory of intelligence*. În *Contemporary intellectual assessment: Theories, tests, and issues*. New York: The Guilford Press. pp. 92–104.
23. TORRALBA, F. (2012). *Inteligență spirituală*. București: Curtea Veche. 288 p.
24. VAUGHAN, F. (2002). *What is spiritual intelligence?* În *Journal of humanistic psychology*, 42 (2). pp. 16-33.
25. VOSS, P. (2005). *Essentials of general intelligence: The Direct Path to AGI*. În *Artificial General Intelligence*. Berlin: Springer-Verlag. 509 p.
26. WOLMAN, R.N. (2001). *Thinking whit Your Soul: Spiritual Intelligence and Why It Matters*. New York: Harmony Books.
27. ZOHAR, D., MARSHALL, I. (2000). *SQ: Connecting with our spiritual intelligence*. New York, NY: Bloomsbury. 288 p.
28. АНДРЕЕВА, И.Н. (2006). *Эмоциональный интеллект: исследование феномена*. Москва: Вопросы психологии, № 3. 78-86 с.

ADNOTARE

Butnari Nadejda. Repere teoretice și metodologice de dezvoltare a inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare. Teză de doctor în științe ale educației, Chișinău, 2022

Structura tezei. Lucrarea se constituie din introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie cu 249 de surse, 9 anexe, 19 figuri și 31 de tabele. Volumul tezei este de 130 pagini text de bază. Rezultatele cercetării sunt reflectate în 14 articole științifice publicate, dintre care 3 capitole în monografii internaționale.

Cuvinte-cheie: inteligență, inteligență spirituală, gândire critică existențială, producere de sens personal, conștiință transcendențială, expansiune a stării de conștiință, cadre didactice universitare.

Domeniul de studiu. Teoria generală a educației.

Obiectul cercetării îl constituie procesul de dezvoltare a inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare.

Scopul cercetării rezidă în conceptualizarea teoretică și metodologică a modelului psihopedagogic de dezvoltare a inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare.

Obiectivele cercetării:

1. Definirea conceptului de inteligență spirituală.
2. Analiza abordărilor epistemologice referitoare la inteligența spirituală.
3. Diagnosticarea nivelului inițial de inteligență spirituală la cadrele didactice universitare.
4. Elaborarea modelului psihopedagogic de dezvoltare a inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare.
5. Validarea experimentală a modelului psihopedagogic de dezvoltare a inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare.

Noutatea și originalitatea științifică rezidă în elaborarea unui model psihopedagogic de dezvoltare a inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare. În acest sens, au fost determinate:

- sistemul de teorii și principii care fundamentează conținutul inteligenței spirituale prin prisma abordărilor epistemologice: filozofice, psihopedagogice și neurobiologice;
- dimensiuni valorice și abilități profesionale ale cadrului didactic universitar în contextul SQ.

Problema științifică soluționată se referă la elaborarea modelului psihopedagogic de dezvoltare a SQ, care a contribuit la crearea unui program de formare ce asigură dezvoltarea inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare.

Importanța teoretică a lucrării. Prin cercetare se completează concepția privind SQ, printr-un model psihopedagogic de dezvoltare a inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare, în baza abordărilor epistemologice: filozofice, psihopedagogice și neurobiologice.

Valoarea aplicativă a lucrării. Modelul psihopedagogic de dezvoltare a SQ la cadrele didactice universitare a condus la elaborarea și aplicarea unui program de dezvoltare a inteligenței spirituale la cadrele didactice universitare. Acest model poate fi utilizat în elaborarea programelor de formare pentru diferiți actori din domeniul educațional.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele teoretice și practice ale cercetării au fost discutate și aprobate la Departamentul Științe ale Educației din cadrul Universității de Stat din Moldova; aprobate și validate prin publicarea în monografii internaționale, reviste științifice, culegeri ale materialelor conferințelor, suporturi de curs; diseminate în cadrul unor manifestări științifice din domeniul educațional la nivel național și internațional în perioada 2016-2020.

ANNOTATION

Butnari Nadejda. Theoretical and Methodological Framework for the Development of Spiritual Intelligence in Academic Staff. Doctoral dissertation in Educational Sciences, Chisinau, 2022

Structure of the dissertation. The paper consists of an introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, a bibliography of 249 sources, 9 appendices, 19 figures, and 31 tables. The dissertation thesis comprises 130 pages of basic text. The research results are reflected in 14 published scientific articles, of which 3 Chapters are in international monographs.

Keywords: intelligence, spiritual intelligence, critical existential thinking, personal meaning production, transcendental awareness, conscious state expansion, academic staff.

Field of study. General Theory of Education.

The object of study of the dissertation is the process of developing spiritual intelligence in academic staff.

The aim of the research lies in the theoretical and methodological conceptualization of the psycho-pedagogical model for the development of spiritual intelligence in academic staff.

Research objectives:

1. Defining the concept of spiritual intelligence.
2. Analysing the epistemological approaches to spiritual intelligence.
3. Diagnosing the initial level of spiritual intelligence in academic staff.
4. Drafting the psycho-pedagogical model for the development of spiritual intelligence in academic staff.
5. Experimental validation of the psycho-pedagogical model for the development of spiritual intelligence in academic staff.

The scientific novelty and originality consist in proposing the psycho-pedagogical model for the development of spiritual intelligence in academic staff. In this regard, we determined:

- the system of theories and principles that substantiate the content of spiritual intelligence through epistemological approaches: philosophical, psycho-pedagogical and neurobiological;
- the academic staff's value dimensions and professional skills in the context of QS.

The solved scientific problem targets the psycho-pedagogical model for the development of QS, which, in turn, contributed to the creation of a teacher-training program that ensures the development of spiritual intelligence in academic staff.

Theoretical importance of the research. The research adds to the conception of QS via a psycho-pedagogical model to develop the spiritual intelligence in academic staff based on some epistemological approaches such as philosophical, psycho-pedagogical and neurobiological ones.

Applied value of research. The psycho-pedagogical model for the development of QS in academic staff led to the creation and the implementation of The Training Program for the Development of QS in Academic Staff. This model can be used in the development of training programmes for various actors in the field of education.

Implementation of scientific results. The theoretical and practical findings of the research have been discussed and approved at the Department of Education Sciences, Moldova State University; they were further approved and validated via publications in international monographs, scientific journals, proceedings of conferences, and course materials; furthermore, they were disseminated at national and international scientific events in the field of education during 2016-2020.

АННОТАЦИЯ

Бутнарь Надежда. Теоретические и методологические основы развития духовного интеллекта у преподавателей вузов. Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук, Кишинев, 2022

Структура работы. Работа состоит из введения, трех глав, общих выводов и рекомендаций, библиографии (249 источника), 9 приложений, включает 19 рисунков и 31 таблицу. Содержание диссертации изложено на 130 страницах основного текста. Результаты исследования опубликованы в 14 научных работах, включая 3 главы в международных коллективных монографиях.

Ключевые слова: интеллект, духовный интеллект, экзистенциальное критическое мышление, обоснование личного смысла, трансцендентальное сознание, расширение сознания, преподаватели вуза.

Область исследования. Общая теория образования.

Объектом исследования является процесс развития духовного интеллекта у преподавателей вузов.

Цель исследования заключается в теоретико-методологическом обосновании психолого-педагогической модели развития духовного интеллекта у преподавателей вузов.

Задачи исследования:

1. Определение понятия «духовный интеллект».
2. Анализ эпистемологических подходов исследования духовного интеллекта.
3. Исследование начального уровня развития духовного интеллекта у преподавателей вузов.
4. Разработка психолого-педагогической модели развития духовного интеллекта у преподавателей вузов.
5. Экспериментальное обоснование психолого-педагогической модели развития духовного интеллекта у преподавателей вузов.

Научная новизна и оригинальность исследования заключается в разработке психолого-педагогической модели развития духовного интеллекта у преподавателей вузов. В связи с этим были определены:

- система теорий и принципов, обосновывающих содержание духовного интеллекта с точки зрения гносеологических подходов: философского, психолого-педагогического и нейробиологического;
- ценностные измерения и профессиональные качества преподавателя вуза в контексте духовного интеллекта.

Решенная научная задача относится к разработке психолого-педагогической модели развития духовного интеллекта, что способствовало созданию программы обучения, обеспечивающей развитие духовного интеллекта у преподавателей вузов.

Теоретическая значимость исследования. Проведенное исследование и разработанная психолого-педагогическая модель развития духовного интеллекта преподавателей вузов, основанная на эпистемологических подходах: философском, психолого-педагогическом и нейробиологическом дополняют научные знания о духовном интеллекте.

Прикладное значение исследования. Разработанная психолого-педагогическая модель развития духовного интеллекта у преподавателей вузов способствовала разработке и внедрению программы развития духовного интеллекта преподавателей университета. Разработанная модель развития духовного интеллекта может быть положена в основу программ подготовки специалистов в сфере образования.

Внедрение результатов. Теоретические и практические результаты исследования докладывались и обсуждались на методических семинарах Департамента Педагогических наук Молдавского Государственного Университета, различные аспекты были опубликованы в международных коллективных монографиях, научных журналах, в учебных пособиях, а также были представлены на национальных и международных научных конференциях в сфере воспитания и образования в период 2016-2020 года.

BUTNARI Nadejda

**REPERE TEORETICE ȘI METODOLOGICE
DE DEZVOLTARE A INTELIGENȚEI SPIRITUALE
LA CADRELE DIDACTICE UNIVERSITARE**

Rezumatul tezei de doctor în științe ale educației

Specialitatea 531.01 - Teoria generală a educației

Aprobat spre tipar: 21.06.2022

Hârtie offset. Tipar offset.

Coli de tipar: 2,1 Comanda nr. 79/22

Formatul hârtiei 60x84 1/16

Tiraj 40 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova Str. Alexei Mateevici,
60, Chișinău, MD-2009